

noon and evening activities. According to these blocks, main activities are grouped as follows: educational activities are carried out in the morning; sports – in the afternoon; and the evening block involves entertainment: creative activities and communication with peers and mentors. The main criterion for planning the camp session is the variability and changes of recreation activities forms for children. This approach will create a situation of success for each child, according to his/her abilities and talents. The criteria of choice of the forms of work with children at recreational institutions can be divided into objective and subjective ones. The objective ones involve weather and climate conditions, camp territory, number of children. The subjective ones are maintenance supplies (equipment, office materials, sports facilities) and pedagogical staff.

Keywords: children's recreational institution, organisational form, day regime, leisure time.

Подано до редакції 17.10.2016

Рецензент: д. пед. н., проф. М. М. Марусинець

УДК: 378:81'23:81'255:[811.161.2+811.111]

Леонід Миколайович Черноватий,
доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та практики перекладу англійської мови,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 4, м. Харків, Україна

ФОРМУВАННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття містить опис оригінального експериментального дослідження, результати якого доводять потенційну можливість ефективного формування валеологічної культури в процесі навчання іноземної мови в середній школі. Описано зміст загальних шляхів до досягнення згаданої мети на основі імпліцитного підходу, що ґрунтується на мимовільному запам'ятовуванні. Обґрунтовано вибір матеріалом дослідження фразеологічних одиниць прислівного типу, відібрано більше 300 таких одиниць та обґрунтовано вибір перекладу для реалізації їх навчання. Наведено результати експерименту, які засвідчили стимулювання творчості та розумової активності випробуваних, а також формування їх позитивного відношення.

Ключові слова: експериментальне дослідження, формування валеологічної культури, навчання іноземної мови, середня школа, англійська фразеологія, мимовільне запам'ятовування, переклад, творчість, розумова активність, позитивне відношення, активність.

Як відомо, формування особистісної культури є одним із пріоритетів навчання на будь-якому рівні, включаючи й середню школу. Культура особистості зазвичай визначається як система знань, навичок, умінь і переконань, сукупність яких допомагає формуванню механізмів застосування соціальної інформації, засвоєної індивідом [5, с. 23]. Важливим компонентом особистісної культури є її валеологічний компонент, тобто культура здоров'я, що ґрунтується на відповідних знаннях та духовно-ціннісних орієнтаціях, які забезпечують постійний розвиток індивіда шляхом самовдосконалення, формування належного ставлення до власного життя і здоров'я, а також самопізнання [1, с. 22].

Аналіз відповідних праць (див., напр., [1; 3; 4; 5; 6]) свідчить, що досі спроби запровадити елементи, призначені для формування валеологічної культури в навчальних закладах (як правило, вищих), здійснювалися переважно в змісті дисциплін, які є більш-менш очевидними з цієї точки зору, наприклад, «Основи медичних знань», «Соціологія», «Педагогіка», «Інформаційні технології»

(див., приміром, [1]). З іншого боку, потенціал менш очевидних навчальних предметів, зокрема, іноземної мови, яка є обов'язковою на всіх рівнях навчання, видається недостатньо дослідженим, включаючи й рівень середньої школи. Виходячи з викладеного вище, вивчення шляхів формування валеологічної культури в процесі навчання іноземної мови в середній школі видається *актуальним*. Відповідно *метою дослідження* було визначення згаданих шляхів, а до *завдань* входило встановлення загальних підходів до досягнення мети, відбір матеріалу дослідження, його аналіз з точки зору виділення структурних одиниць навчання, розробка змісту завдань та навчальних дій для досягнення поставлених цілей, а також їх попередня експериментальна перевірка. Послідовне виконання згаданих завдань і визначило зміст подальшого викладу.

Найвні дослідження (див., напр., [1; 3; 4; 5; 6]) шляхів формування валеологічної культури переважно ґрунтуються на експліцитному пред'явленні певних знань й очікуваному їх засвоєнні індивідами за рахунок виконання конкретних дій в тих чи інших

контекстах. З іншого боку, ефективне засвоєння знань, навичок та умінь (і відповідне підсвідоме формування понять) можливе й на основі імпліцитного підходу, що ґрунтується на мимовільному запам'ятовуванні [8]. Як відомо [9, с. 135], в його процесі метою індивіда не є власне запам'ятовування, внаслідок чого не вживаються й жодні мнемічні прийоми. Проте, під час досягнення якихось інших цілей відбувається побічне засвоєння відповідної інформації й утворення належних понять. За даними досліджень [8], мимовільне запам'ятовування може бути ефективним за умови забезпечення розумової активності індивіда під час виконання запропонованої діяльності та помірної складності (посильності) завдань. Важливим чинником вважається також яскраве емоційне тло, на якому здійснюється діяльність. Припускають, що наявність зацікавленості й емоційного збудження позитивно впливає на ефективність засвоєння інформації й, відповідно, на формування відповідних понять чи переконань [9, 135]. Згадані фактори й утворили підґрунтя загального підходу до розробки шляхів формування валеологічної культури в процесі навчання іноземної мови.

Матеріалом дослідження було обрано англomовну фразеологію, зважаючи на її ознаки, що розглядаються далі. Фразеологія у тому значенні, яке нас цікавить, визначається як сукупність фразеологізмів будь-якої мови [10, 228]. У свою чергу, фразеологізм тлумачиться як «стійке сполучення двох і більше слів, яке в процесі мовлення відтворюється як готова словесна формула і зазвичай являє собою семантичну цілість» [10, с. 229]. Розрізняють фразеологізми у вузькому (власне фразеологізми) і в широкому розумінні (фразеологічні вирази) [10, с. 229]. Перші за лексичним значенням тотожні словам чи словосполученням (наприклад, *серце співає – радісно*), однак відрізняються емоційно-експресивним забарвленням. У наведеному прикладі прислівник *радісно* нейтрально інформує про стан індивіда, тоді як фразеологізм *серце співає* має чітку конотацію, викликаючи відповідні емоції, у даному випадку, піднесеність. Фразеологічні вирази включають мовні кліше і штампи (*грати роль*), складені найменування (*червоне м'ясо*), прислів'я та приказки (*Не всякого пана пізнаєш без жупана*), а також крилаті вислови (*Наймарніша марнота, наймарніша марнота, марнота усе*). Фразеологічні вирази відрізняються від власне фразеологізмів більшою мірою збереження значень слів, що входять до їх складу. Побутує думка, що фразеологічні вирази відрізняються від власне фразеологізмів меншим ступенем емоційно-експресивного забарвлення [10, с. 230], однак це, ймовірно, не стосується прислів'їв, приказок та крилатих висловів, для яких якраз згадана характеристика є виразно притаманною.

Залежно від ступеня можливості виведення значення фразеологізму загалом із суми значень його складових, розрізняють [10, с. 230-231] фразеологічні зрощення (*бити байдики*), в яких загальне значення

не виводиться із згаданої суми; фразеологічні єдності (*тримати камінь за пазухою*), де таке значення виводиться з переносного значенням складових; та фразеологічні сполучення (*давати волю ногам*), в яких загальне значення фразеологізму легко виводиться із прямого значення його складових. Однак, для цілей нашого дослідження найперспективнішими видаються фразеологічні вирази, зокрема, прислів'я та приказки, а також крилаті вислови.

Прислів'я і приказки в доступній формі узагальнюють суспільний досвід відповідного народу [10, с. 251], включаючи і його ставлення до фізичного та духовного здоров'я. Прислів'я визначається як «стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, у якому узагальнено суспільний досвід» [10, 251], що має повчальний характер, і значення якого виводиться безпосередньо з прямого (*Дар не купля – не гудять, а хвалять*) або переносного (*Дорога ложка до обіду*) значення його складових. У свою чергу, приказка тлумачиться як «стійкий вислів у формі синтаксично завершеного речення, у якому дається образна характеристика певного явища» [10, с. 252]. Хоча межа між прислів'ями й приказками не завжди є чіткою, однак загалом вважається [10, с. 252], що приказки, на відміну від прислів'їв, не мають повчального характеру.

Крилатими називають влучні вислови окремих осіб (політиків, письменників, героїв художніх творів тощо), які набули узагальненого значення і часто повторюються в мовленні [10, с. 254]. У подальшому викладі для позначення прислів'їв, приказок та крилатих висловів вживається термін «фразеологічні одиниці прислівного типу» (ФОПТ).

Вибір ФОПТ матеріалом нашого дослідження пояснюється їхніми якостями – це узагальнений досвід народу, виражений у максимально лаконічній формі з характерними стилістичними ознаками, які надають виразної емоційності, що потенційно може сприяти запам'ятовуванню їх змісту. До згаданих ознак, за результатами досліджень [10, с. 252-254], відносяться: пропуски окремих членів речення, що домислюються із ситуації або з контексту (*Лиш боротись – значить жити*), форми непоширених (*Який їхав, така й сіла*) або односкладних узагальнено-особових (*Як посієш, так і пожнеш*), складних з двома (і більше) предикатами речень. Останні можуть мати різну структуру: складні безсполучникові (*Добро стратиши – не живеши, честь утратиши – пропадеши*), складнопорядні (*Не кажи гоп, поки не перескочиши*), складносурядні (*Брехнею світ пройдеши, а назад не повернешся*). Іншими характерними ознаками прислів'їв та приказок, що надають їм емоційності, є антонімічність (див. попередній приклад), порівняння (*У житті – як на довгій ниві*), ритмічність та римування (*Хто спішить, той людей смішить*), вживання слів, що за межами даного фразеологізму не використовується (*І небоя вовки їдять*), а також архаїзми (*Хата чужая як свекруха лухая*). Таким чином, зважаючи на їхні характеристики, викладені вище, ФОПТ задовольняють

нашим вимогам, тобто вони є прийнятною базою для вибору їх компонентів матеріалом дослідження.

На наступному етапі ми проаналізували англоомовні ФОПТ у словниках відповідного спрямування [2; 11] з метою відбору тих із них, які можуть сприяти формуванню валеологічної культури у школярів у процесі оволодіння ними іноземною мовою. Усього виявлено більше 300 прислів'їв і приказок відповідного змісту, які можна репрезентувати за категоріями, що з прикладами подано далі.

Категорія 1: «Здоров'я – найбільше багатство», приміром, *The greatest wealth is health* (Здоров'я – найдорожчий скарб; Над здоров'ям нема старшого); *Wealth is nothing without health* (Здоров'я за гроші не купиш; Здоровий злидар щасливіший від хворого багача; Коли б голова здорова, то будуть воли та корова); *Good health is above wealth* (Було б здоров'я – все інше наживем; До старості баба на базар ходила, а здоров'я так і не купила); *Health is better than wealth* (Здоров'я – краще багатства; Здоров'я – над масток).

Категорія 2: «Здоровий спосіб життя», наприклад, стосовно правильного режиму сну та відпочинку: *It's the early bird that gets the worm* (Як хочеш здоров'я мати, мусиш рано вставати, а звечора рано лягати); *Early to bed and early to rise makes a man healthy, wealthy and wise* (Хто довго спав – здоров'я проспає); *Sleep is a healing balm for every ill* (Снуться – здоровиться; Недоспаєш – здоров'я втрачаєш); *A good rest is half the work*. (Гарний відпочинок – половина справи; Після обіду полеж, після вечери походи); *A change is as good as a rest*. (Відпочинок – це зміна виду занять); правильного харчування (*Eat well, drink in moderation, and sleep sound, in these three good health abound* (Їж – не наїдайся; пий – не напивайся – і будеш здоров); *You are what you eat* (Не в міру їси – здоров'я не проси; Найпростіша їжа дає найбільшу силу); *An apple a day keeps the doctor away* (В день по яблуку – і всі хвороби по боку; Яблука їсти – лікаря не запрошувати); *Eat to live, not live to eat* (Ненажеря риє собі яму власними зубами; Держи живіт в голоді – не будеш хворіть, будеш довго жити); необхідності відмови від шкідливих звичок: *Diseases are the interests of pleasures* (Без причини трясця не нападе; Кожному своя хворість тяжка); *We drink one another's health and spoil our own* (Горілка без вогню, а розум спалить; Горілка – не вода – людська біда); важливості гігієни: *Cleanliness is next to godliness* (Здоров'я в чистоті міцніє); *Hygiene is two thirds of health* (Хто про чистоту дбає, той здоров'я має); важливості фізичної праці (*Hard work never did anyone any harm* (Без діла людина старішає; *n* – Без діла псується сила; Праця додає здоров'я, а лень – хвороб; *Хто праці не боїться, того хвороба сторониться*).

Категорія 3: «Важливість турботи про власний фізичний стан», наприклад, *A sound mind in a sound body* (Слабкий здоров'ям, так і духом не герой; Здорове тіло – продукт здорового глузду); *Beauty is only skin deep* (Краса не товща шкіри; Де здоров'я, там і

краса.); *A man too busy to take care of his health is like a mechanic too busy to take care of his tools* (Як суконцники чистять тканину, вибиваючи її від пилу, так гімнастика очищає організм; Якщо не бігаєш, поки здоровий, доведеться бігати, коли захворієш).

Категорія 4: «Потреба турбуватися про здоров'я, перш ніж захворієш», наприклад, *Health is not valued till sickness comes* (Той здоров'я не цинить, хто хворим не був. Поки чоловік здоров, то здоров'я не шанує); *Every patient carries her or his own doctor inside* (Бережи одяг, доки новий, а здоров'я – доки молодий); *He who has health has hope, and he who has hope, has everything* (Без здоров'я немає щастя); *Agues come on horseback, but go away on foot* (Здоров'я входить золотниками, а виходить пудами; Здоров'я приходить днями, а виходить годинами); *Prevention is better than cure*. (Люди часто хворіють, бо беруться не вміють; Здоров'я живе обережністю; Береженого і Бог береже); *There are none so blind as those that will not see* (По-справжньому сліпими є ті, хто не хочуть бачити очевидного).

Категорія 5: «Важливість оптимістичного погляду на життя»: *Happiness is nothing more than good health and a bad memory* (Щастя – це добре здоров'я і слабенька пам'ять; Без здоров'я нема щастя); *Health and cheerfulness mutually beget each other* (Як на душі, так і на тілі; Дай, боже, жартувати, аби не хорувати); *Health is not simply the absence of sickness* (Здоров'я – це не тільки відсутність хвороб; Заздрість здоров'я забирає); *Life's not all beer and skittles* (Життя – це не суцільний карнавал; Журба здоров'я забирає, до гробу понихає); *Everybody wants to go to heaven but nobody wants to die* (Усі прагнуть до раю, а ніхто не хоче помирати); *Laughter is the best medicine* (Сміх краще лікує, ніж усі ліки; Веселий сміх – це здоров'я; Весела думка – половина здоров'я); *Time is the great healer* (Час – то найкращий лікар).

Категорія 6: «Шкода надмірного нервування»: *Worrying never did anyone any good* (Хочеш добре виглядати, не треба нервувати; Спокій – найкращі ліки); *Don't worry, be happy* (Бояться горя – щастя не знайти; Будь справедливим і будеш щасливим; Душевний спокій – краще полегшення в біді); *Let not the sun go down on your wrath* (Вогню вогнем не погасиш, а шукай води; Добре життя, коли сварки нема; Коли не реч, то не переч; Коли тихо, не буде лиха).

Категорія 7: «Не варто надто сподіватися на медицину»: *Fond of doctors, little health, Fond of lawyers, little wealth* (Лікар і адвокат чи допоможе, чи не допоможе, а калитку розв'яже; У лікаря лікуватись – без здоров'я зостатись, до юрконсульта ходити – без итанів завжди сидіти; Дорогі ліки допомагають не хворому, а аптекарю); *The trouble with always trying to preserve the health of the body is that it is so difficult to do without destroying the health of the mind* (Ліки одну слабкість лікують, а другу готують); *Medicine and war depopulate the earth* (Медицина та війна не дозволяють населенню землі зростати занадто швидко; Що новий лікар, то новий цвинтар; Репутація лікаря

залежить від кількості відомих померлих пацієнтів, яких він лікував); *Medicine sometimes snatches away health, sometimes gives it* (Ліки інколи дають здоров'я, а часом і крадуть його); *Physician heal thyself* (Лікарю, вилікуй себе самого); *Who takes medicine without being sick is consuming all his capital and interest* (Хто перейде на ліки, той пронав навіки; Кого болить, най ся гоїть, але хто ся лічить, той ся калічить).

Категорія 8: «Шкода надмірної стурбованості щодо власного здоров'я»: *Preserving the health by too strict a regimen is a frustrating malady* (Надмірний аскетизм заради збереження здоров'я – це виснажлива хвороба); *There's lots of people in this world who spend so much time watching their health that they haven't the time to enjoy it* (На світі чимало людей, які так багато турбуються про власне здоров'я, що їм бракує часу насолоджуватись ним); *Better ten times ill than one time dead* (Краще десять разів захворіти, ніж один раз померти).

Як впливає із наведених прикладів, в англійській мові є достатньо ФОПТ валеологічного спрямування, які утворюють достатній масив для їх включення до змісту навчання іноземної мови. На наступному етапі дослідження слід було розробити зміст завдань та навчальних дій учнів з відібраним матеріалом для досягнення поставленої мети. Виходячи із загального підходу стосовно мимовільного запам'ятовування змісту валеологічно орієнтованих ФОПТ, найприйнятнішим видається застосування проблемних завдань, метою яких був би пошук найвдаліших способів передачі англійських фразеологізмів українською мовою. У таких завданнях, відповідно до вихідних положень, вибраних нами, метою є не запам'ятовування згаданих ФОПТ, а їх переклад, який, будучи герменевтичним процесом, за визначенням є діяльністю, що вимагає послідовного розв'язання проблем і прийняття рішень.

Як відомо [7], будь-які ФОПТ можна відтворити іншою мовою кількома способами: переказати «своїми словами», перекласти за правилами фразеологічного перекладу (еквівалентом чи аналогом) або перекласти як художній твір (тобто створити «штучне» прислів'я чи приказку). При виборі еквівалента чи аналога рекомендується зберігати фразеологічність (або принаймні стилістичне забарвлення) та експресивність, близькі до оригіналу. Бажано зберігати образи, присутні в ТО, не замінювати чужий колорит на свій, враховувати такі ознаки, як лаконічність, емоційність, стилістична забарвленість та контекстуальна сумісність.

При побудові «штучних» прислів'їв і приказок бажано враховувати їхні характерні синтаксичні (паралелізм, бінарна конструкція, антитеза, повтори тощо) та евфонічні (рима, алітерація, асонанси) ознаки, а також метрику і образність [7, с. 258]. Усі згадані чинники мають ураховуватися при виборі варіанту перекладу, якщо у свідомості учнів наявні відповідні еквіваленти чи аналоги, і якщо вони володіють (на усвідомленому чи підсвідомому рівні) прийомами

компенсації їх відсутності. Зважаючи на фактори, викладені вище, слід зробити висновок, що таке завдання має усі ознаки проблемного, складність якого можна регулювати, залежно від відповідних характеристик конкретних учнів. Воно також повинно стимулювати їх розумову активність та забезпечувати позитивні афективні чинники (яскраве емоційне тло).

Для попередньої перевірки цієї гіпотези у листопаді 2015 року ми провели експеримент за участю 22 студентів магістратури факультету іноземних мов Харківського національного університету, яким було запропоновано передати українською мовою 45 англійських ФОПТ таким чином, аби переклади виглядали як справжні фразеологізми. Метою експерименту була перевірка здатності таких завдань стимулювати чинники, що згадувалися вище (розумова активність, творчість та позитивне відношення). Далі подано деякі результати виконання цього завдання (відбиралися тільки ФОПТ, що мали відношення до фізичного та духовного здоров'я).

ФОПТ 1. *Be happy while you're living, for you're a long time dead* (дослівний переклад (ДП): *Будь щасливим, доки живеш, бо смерть триває довго*); українські аналоги: *Гуляй дитино, докіль твоя година; Танцюй Мар'яна, поки не викопалась яма*. Якщо ігнорувати незначну кількість випадків дослівного перекладу, то більшість випробуваних віддавали перевагу аналогам (*Лови момент; Живи, поки живеться; Куй залізо, доки воно гаряче; Не відкладай на завтра те, що можна зробити сьогодні*), а ще інші намагалися стилізувати під справжні фразеологізми власноруч створені штучні відповідники (*Коли б життя, а смерть прийде*), в тому числі – за допомогою рими (*Життя – найкраща втіха, як вмириш, то ляжеш тихо*).

ФОПТ 2. *Care is no cure* (ДП: *Хвилювання не лікує*); український аналог: *Надмірне хвилювання скорочує життя*. Зафіксовано варіювання дослівного перекладу (*Піклування не лікує; Турбота – це не лікування; Доглядати, не значить лікувати*), переважно невдалі спроби вживання аналогів (*Сльозами (словами) горю не поможеш; Гарне те, що в міру*), кілька випадків невірної розпізнавання першого слова (*Любов не вилікуєш; Байдужість не лікується*) або змісту загалом (*Спасибі в гаманець не покладеш; Пожаль вовк кобилу*), а також спроби римування (*Піклування – не лікування; Дбати – не лікувати*).

ФОПТ 3. *Blessings brighten as they take their flight* (ДП: *Щастя яскравішає, коли воно відлітає*); українські аналоги: *Треба жити, як набіжить; Щастя як скло, легко розбивається*). Спостерігалися різноманітні варіанти, залежно від тлумачення фразеологізму загалом та окремих його лексем, зокрема. Наприклад, зафіксовано в принципі вдалу спробу передачі загального змісту (*Починаєш цінувати, коли втрачаєш*), якій проте бракує стилістичного забарвлення. Інтерпретація першого слова (*blessings*) як *благословення* спричинила появу таких варіантів як *Благословення освітлює, як тільки промовляється* або *Благословення*

стають яскравішими, коли набувають сили (в обох випадках спостерігається невірне тлумачення другої частини ФОПТ). Інші студенти, що також мали проблеми з розумінням згаданої частини, інтерпретували це слово як молитви (*Молитви стають яскравими, як тільки оживають*). Ще інші зосередились на лексемі *flight*, що, разом із слабким розумінням змісту фразеологізму загалом, породжувало такі загадкові варіанти як *Їх політ схожий на мерехтіння сяйва* або змушувало шукати будь-які аналоги, що містять лексему літання (*Пташку видно за польотом*). Зафіксовані й спроби римування, хай і без особливого наближення до змісту оригіналу: *Чим ширші благословення, тім більш вони дають натхнення або Щасливий дар стає щасливим, коли ідеши по своїй стежині*. Нарешті у випадках повної невдачі щодо витлумачення змісту ФОПТ пропонувалися квазіфразеологізми, які дещо нагадували структуру оригіналу, хоча й не мали нічого спільного із його змістом: *Невгамовані бажання з часом посилюються; Гарні вчинки завжди винагороджуються; Обіцянки дають для того, щоб потім їх забувати тощо*.

ФОПТ 4. *As good be an addled egg as an idle bird* (ДП: *Краще знести протухле яйце, ніж не нестися взагалі*); українські аналоги: *Лиш боротись – значить жити; Вовків бояться – в ліс не ходити; Хто не ризикує, той не має*. Більшість варіантів, хоч і не вирізнялися значною мірою відповідності оригіналу, будувалося навколо двох центральних образів – «яйце» і «птаха»: *Бути тухлим яйцем так само, як і бути леда-*

чим птахом; Краще підкинута яйце, ніж покинута пташка; З гарного яйця – гарне пташеня; Яке яйце, така і пташка; Яйця курку не вчать. Інколи згадані родові поняття замінювалися видовими: *Краще синиця в руках, ніж журавель у небі*. Чимало студентів змінювали образи оригіналу, проте мали проблеми з передачею його змісту: *Краще вже ніяк, ніж абияк; Яблуко від яблуні недалеко падає; Який піп, така його й молитва; Вмілі руки без діла не сидять*. Як і у випадку з іншими ФОПТ, помічені й спроби римування: *Людина без діла – і хата дотліла або У гнізді лінійної пташки не пропасти яєчку важко*.

Як впливає із викладеного вище, запропонованим випробуванням завдання безумовно стимулювали їхню творчість, зважаючи на широкий діапазон запропонованих ними перекладацьких рішень, навіть не враховуючи ступінь відповідності перекладених ФОПТ оригіналу. Спостереження за поведінкою студентів під час експерименту дозволяють констатувати їх безумовну розумову активність під час виконання завдань, а результати післянеспериментального анкетування свідчать про їх безперечно позитивне відношення до такої діяльності, оскільки середня оцінка цього чинника склала 4,5 балів за п'ятибальною шкалою.

Таким чином, наведені результати дозволяють припустити, що запропоновані принципи формування валеологічної культури школярів у процесі навчання іноземної мови можуть бути ефективними, однак це припущення потребує експериментальної перевірки, в чому і вбачається перспектива подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авдєєнко І. М. Розвиток культури здоров'я студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / І. М. Авдєєнко. – Харків, 2016. – 203 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / Укл. К.Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К. : Знання, 2005. – 1056 с.
3. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Н. А. Башавець. – Одеса, 2012. – 555 с.
4. Бобрицька В. І. Формування здорового способу життя у майбутніх учителів : монографія / В. І. Бобрицька. – Полтава : Поліграфічний центр «Скайтек», 2006. – 432 с.
5. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методологічні аспек-

ти : монографія / Ю. Д. Бойчук. – Суми : Університетська книга, 2008. – 357 с.

6. Бондаренко О. М. Формування валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. М. Бондаренко. – К., 2008. – 26 с.

7. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М.: Высш.шк., 1986. – 417 с.

8. Зинченко П. И. Непроизвольное запоминание / П. И. Зинченко. – М. : АПН РСФСР, 1961. – 562 с.

9. Психологічна енциклопедія [авт.-упоряд. Степанов О.М.]. – К.: Академвидав, 2006. – 423 с.

10. Юшук І. П. Українська мова / І. П. Юшук. – К. : Либідь, 2003. – 640 с.

11. The Oxford Dictionary of Proverbs [Edited by Jennifer Speake]. – New York : Oxford University Press, 2008. – 625 p.

REFERENCES

1. Avdyeyenko, I. M. (2016). Rozvytok kultury zdorov'ya studentiv v osvitnomu seredovishchi vyshchoho navchalnoho zakladu [Students' health culture development in the higher school educational environment, PhD diss.]. *Doctor's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

2. Barantsev, K. T. (2005). *Anhlo-ukrayinsky frazeolohichnyy slovnyk [English-Ukrainian Phraseological Dictionary]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

3. Bashavets, N. A. (2012). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannya kul'tury zdorov'yzberezhennya yak svitohlyadnoyi oriyentatsiyi studentiv vyshchychk*

ekonomichnykh navchalnykh zakladiv [Theoretical and methodological bases of health-saving culture development of students majoring in Economics] *Doctor's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

4. Bobrytska, V. I. (2006). *Formuvannya zdorovoho sposobu zhyt'tya u maybutnikh uchyteliv: monohrafiya [The development of future teachers' healthy way of life, monograph]*. Poltava: Polihrafichnyy tsentr «Skaytek» [in Ukrainian].

5. Boychuk, Yu. D. (2008). *Ekoloho-valeolohichna kultura maybutnoho vchytelya: teoretyko-metodolohichni aspekty: monohrafiya [Future teachers' ecological and valeological culture: Theoretical and methodological aspects, monograph]*. Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].

6. Bondarenko, O. M. Formuvannya valeolohichnoyi kompetentnosti studentiv pedahohichnykh universitetiv u protsesi profesiynoyi pidhotovky [Pedagogical

universities students' valeological competence development in professional training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kiev [in Ukrainian].

7. Vlahov, S. & Floryn, S. (1986). *Neperevodymoe v perevode [Un-translatable in Translation]*. Moscow: Vyssh. shk. [in Russian].

8. Zynchenko, P. Y. (1961). *Neproyzvolnoe zapomynanye [Involuntary Memorisation]*. Moscow: APN RSFSR [in Russian].

9. *Psykholohichna entsyklopediya (2006)*. [Psychological Encyclopedia] [avt.-uporyad. Stepanov O.M.]. Kyiv : Akademvydav [in Ukrainian].

10. Yushchuk, I. P. (2003). *Ukrayinska mova [The Ukrainian Language]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

11. *The Oxford Dictionary of Proverbs [Edited by Jennifer Speake]*. (2008). New York: Oxford University Press [in English].

Леонид Николаевич Черноватый,

доктор педагогических наук, профессор кафедры теории и практики перевода английского языка, Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, пл. Свободы, 4, г. Харьков, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ВАЛЕОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ДЕТЕЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Статья содержит описание оригинального экспериментального исследования, которое доказывает потенциальную возможность развития валеологической культуры школьников в процессе их обучения иностранному языку. В отличие от традиционных моделей исследования, которые основываются на преимущественно эксплицитном предъявлении валеологических знаний и их ожидаемом последующем усвоении, автор предлагает имплицитно-ориентированный подход. В целях описания содержания исследования статья представляет общие принципы упомянутого подхода, основанные на произвольном запоминании, которое рассматривается в оппозиции к произвольному. Автор обосновывает выбор англоязычных фразеологических единиц пословичного типа (ФЕПТ) в качестве материала исследования, аргументируя это тем, что указанные единицы создают благоприятные условия, необходимые для обеспечения эффективности произвольного запоминания, в частности, яркий эмоциональный фон, активность и заинтересованность студентов, которые могут способствовать успешному формированию и удержанию в памяти валеологических понятий и убеждений. Статья содержит некоторые примеры из 300 отобранных ФЕПТ в восьми категориях (диапазон которых колеблется от «здорового образа жизни», «здоровье не купишь за деньги» до «не беспокойся понапрасну, будь счастлив»), которые могут способствовать развитию валеологической культуры в процессе обучения школьников английскому языку. Автор представляет аргументы в пользу использования перевода как герменевтической деятельности в качестве основного способа выполнения заданий, которые касались отобранного материала. Предложенная испытуемым процедура стимулировала их творческую и умственную активность, а также способствовала формированию позитивного отношения к учебному процессу. По результатам анкетирования средний индекс положительного отношения испытуемых к предложенной методике составил 4,5 из максимально возможного 5,0.

Ключевые слова: англоязычные фразеологические единицы, активность в обучении, произвольное запоминание, обучение иностранным языкам, перевод, положительное отношение, развитие валеологической культуры, творчество, умственная активность, школьники, экспериментальное исследование.

Leonid Chernovaty,

*Doctor of Pedagogy, professor,
Department of Theory and Practice of the Translation from the English Language,
Vasyl Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Square, Kharkiv, Ukraine*

DEVELOPMENT OF CHILDREN'S VALEOLOGICAL CULTURE IN TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

The paper provides a description of an original experimental research which proves the potential possibility of valeological culture development in the process of teaching foreign languages to schoolchildren. In contrast to the traditional models of research predominantly based on the explicit presentation of valeological knowledge and its expected subsequent acquisition, the author suggests an implicitly-oriented approach. To describe the content of the research, the

article outlines the general principles of the presented approach based on involuntary memorisation which is opposed to the voluntary one. The author substantiates the choice of proverb-type phraseological units (PTPU) as the material of the study arguing that the said units provide favourable conditions required for the involuntary memorisation efficiency, such as vivid emotional background, students' active involvement and their interest which may contribute to the successful development and retaining of the corresponding valeological notions and beliefs. The paper contains some examples out of the selected 300 PTPU in eight notional categories (ranging from the 'healthy way of life' and 'money can't buy you health' to 'don't worry, be happy') that may play an essential role in the valeological culture development while teaching English to schoolchildren. The author presents his arguments in favour of translation, being a hermeneutic activity, to be used as the main tool to accomplish tasks related to the selected material. The paper provides the results of the original experiment which proved that the tasks offered to the subjects stimulated their creative and mental activities, as well as contributed to the formation of their positive attitude towards the learning process. According to the results obtained through the subjects' questioning, the average indicator of their positive attitude amounted to 4.5 out of 5,0 maximum possible.

Keywords: active learning, creative activity, experimental research, English phraseological units, involuntary memorisation, mental activity, schoolchildren, teaching foreign languages, translation, positive attitude, valeological culture development.

Подано до редакції 17.10.2016

UDC: 37: 347.191.11 (73)

Iryna Lytovchenko,
*PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor,
 Department of English for Engineering,
 National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute",
 37, Peremohy Ave., Kyiv, Ukraine*

DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION–INDUSTRY PARTNERSHIP AS FACTOR OF CORPORATE EDUCATION EFFICIENCY IN THE USA

The author aims to examine the specific features of development of partnership between higher education and industry in the United States of America, define its objectives, forms and mechanisms of implementation. The partnership emerged as a means of narrowing the gap between education and the labor market in the context of rapid development of science and technology, changes in the employment sphere and the need to provide the competitiveness of companies and the national economy. The active support of the federal government for over a hundred years helped create an institution of higher education–industry partnership manifested in a variety of forms and realised through a variety of mechanisms, which contributes to the modernisation of the corporate education in the US, knowledge creation and development, promotion of technologies, development of new products and services.

Keywords: higher education–industry partnership, forms of higher education–industry partnership, higher education institutions, industry, corporate education in the US.

Cooperation of the industrial sector with universities in the United States has been developed for more than a century, but only the transition to the knowledge economy made it really large-scaled and varied in modes. Research universities, business and government are working on joint initiatives to create and develop innovative forms of partnerships between education and industry, thus contributing to powerful knowledge development, narrowing a gap between the education sector and the marketplace, solving complex social problems and accelerating the economic growth of the country.

Various aspects of social partnership in education were studied by a number of scientists including: C. Alsanian, P. Valentine, G. Edmondson, R. Cervero, L. Lukianova, N. Nychkalo, O. Ohienko, N. Patsiura,

H. Smith and others. However, the problem of specific features of its implementation in the United States requires further study.

With this in mind, the purpose of this article is to analyze the main steps in the development of the institute of higher education–industry partnership as a factor of effectiveness of corporate education in the United States, identify its forms and mechanisms of implementation.

Based on the interdisciplinary and systemic approaches to our research, we used a set of interrelated theoretical methods: comparative, structural, systemic-functional analysis, comparison and synthesis, which are necessary for studying works of scientists, business literature, legal documents, and statistical data.